

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Lichevní smlouva je absolutně neplatná

Lichvu charakterizuje občanský zákoník v § 1796 jako právní jednání, kterým jedna strana zneužila tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dala sobě nebo jinému slíbit nebo poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je v hrubém nepoměru k vzájemnému plnění. Takové jednání je bez jakékoliv pochybnosti společensky škodlivé a jako takové i ze zákona neplatné. Může však vyvstávat otázka, zda neplatnost takové lichevní smlouvy je absolutní, a k této neplatnosti soud přihlíží z úřední povinnosti nebo se jedná o neplatnost relativní, které se musí ochuzená strana sama aktivně dovolat.

Argumenty pro relativní neplatnost

Relativní neplatnost, upravená občanským zákoníkem v § 586 nastává v případech, kdy je neplatnost určitého jednání stanovena na ochranu zájmu určité osoby. Takové jednání se považuje za platné, dokud se právě tato osoba neplatnosti lichevního ujednání nedovolá. Na relativní neplatnost lichevní smlouvy právě z důvodu ochrany zájmu pouze určité osoby usuzuje např. Janoušek, který tento názor uvádí i v nejnovější aktualizaci komentáře k občanskému zákoníku z roku 2023. Usuzuje také, že není možné při jakékoliv intenzitě zásahu do práv druhé strany dovozovat neplatnost absolutní.^[1] Další argument pro relativní neplatnost lichevního jednání uvádí Petrov. Ten porovnává institut lichvy s typově podle něj závažnějšími jednáními jako je hrozba tělesným či duševním násilím dle § 587 odst. 1 nebo lest dle § 587 odst. 2 občanského zákoníku. Dle jeho názoru není logické, aby ve chvíli, kdy se po čase projeví lichevní ujednání jako výhodné a ujednání z donucení jako nevýhodné, bylo jednání v prvním případě neplatné absolutně a ve druhém relativně.^[2]

Argumenty pro absolutní neplatnost

Absolutní neplatnost dle § 588 občanského zákoníku nastává, pokud se jednání zjevně přičí dobrým mravům anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. Právě slovo zjevně bývalo vykládáno tak, že k porušení dobrých mravů musí dojít ve vyšší intenzitě, a tedy ne každé porušení dobrých mravů by mělo být stíženo absolutní neplatností.^[3] Takový přístup ovšem vede k velké právní nejistotě. Velký senát Nejvyššího soudu se tak v této věci vyjádřil tak, že adverbium „zjevně“: „*nevyjadřuje požadavek na určitý stupeň intenzity narušení veřejného pořádku posuzovaným právním jednáním, nýbrž toliko zdůrazňuje, že narušení veřejného pořádku musí být zřejmé, jednoznačné a nepochybné*“. Tento závěr byl sice aplikován na zjevný rozpor s veřejným pořádkem, ale stejný závěr je podle soudu možné aplikovat i pro rozpor s dobrými mravy.^[4] Z uvedeného vyplývá, že pokud je nepochybné, že určité jednání porušuje dobré mravy, bude takové jednání vždy stíženo absolutní neplatností. V případě, kdy existují pochybnosti, zda určité jednání dobré mravy porušuje, tak *a contrario* absolutní neplatností stíženo z tohoto důvodu nebude.

Pokud výše uvedené aplikujeme na případ lichevního jednání, tak bychom mohli dojít k závěru, že by mohlo stále být neplatné jak absolutně, tak relativně. Nejvyšší soud ovšem uvádí, že právní úprava lichvy podle občanského zákoníku: „*představuje konkretizaci (typizaci) jednání, které se svojí povahou přičí dobrým mravům, a je tudíž neplatné dle § 588 o. z.*“.^[5] Pokud tedy určité jednání splňuje veškeré znaky lichvy, tak bude vždy ve zjevném rozporu s dobrými mravy, a tedy stíženo

neplatností absolutní. Soud tak navázal na starý občanský zákoník z roku 1964,^[6] podle kterého bylo lichva stíhána absolutní neplatností pro rozpor s dobrými mravy. Tento závěr Nejvyššího soudu také vyvrací argument pro relativní neplatnost, podle kterého je ustanovení o lichvě nutné podřadit pod § 586 občanského zákoníku, protože důvod neplatnosti lichvy svědčí pouze osobě, na ochranu jejíhož zájmu je neplatnost stanovena. Pokud je lichva typizované jednání proti dobrým mravům, tak musíme dojít k závěru, že její neplatnost nesvědčí pouze osobě, vůči které bylo lichevně jednáno, ale také ochraně veřejného zájmu. Lichva tak musí být vzhledem k přednosti absolutní neplatnosti před neplatností relativní stižena právě neplatností absolutní.^[7]

Argument pro neplatnost „jak kdy“

Pelikán a Pelikánová zastávají v otázce typu neplatnosti lichevního jednání poměrně nestandardní přístup. Podle jejich názoru lze lichevní jednání subsumovat pod § 580 odst. 1 a zejména pod § 586 občanského zákoníku jako důvod neplatnosti stanovený na ochranu určité osoby. Následně však dodávají, že takové jednání se může dostat do zjevného rozporu s dobrými mravy a stát se tak absolutně neplatným dle § 588 občanského zákoníku. Diferenciace typu neplatnosti v konkrétních případech bude dle jejich názoru na soudci.^[8] Zjevně tak vycházejí ze závěru, že typ neplatnosti bude určován na základě míry narušení korektivu dobrých mravů. Kromě našeho nesouhlasu s aplikací relativní neplatnosti na lichvení jednání z důvodů níže uvedených, by dle našeho názoru takový přístup vedl k ještě větší míře právní nejistoty.

Naše argumenty pro absolutní neplatnost

Pokud přijmeme výše uvedenou argumentaci Nejvyššího soudu a jakékoliv jednání, které bude odporovat dobrým mravům, bude neplatné absolutně, tak by měla být např. hrozba tělesným nebo duševním násilím podle § 587 odst. 1 občanského zákoníku stižena také absolutní neplatností. Lze si jen těžko představit, že taková hrozba nebude v rozporu s dobrými mravy. Ačkoliv tedy se závěrem Nejvyššího soudu, že lichva je typizované jednání proti dobrým mravům souhlasíme, tak jeho závěr o absolutní neplatnosti je v logickém rozporu se zákonem výslovně stanovenou relativní neplatností jednání učiněného na základě hrozby tělesného nebo duševního násilí.

Odůvodnění rozdílu v typu neplatnosti těchto dvou obdobných institutů ovšem spatřujeme v tom, že skutková podstata lichvy na rozdíl od pohrůžky fyzického nebo psychického násilí předpokládá slabost strany, vůči které bylo lichevně jednáno. Pro subjekty, které jsou typickými oběťmi lichevního jednání je ochrana práv z jejich vlastní strany značně problematická, ne-li často nemožná, a tím spíše považujeme uplatnění námitky neplatnosti těmito subjekty za značně nepravděpodobné. Pokud by navíc strana postížená lichevním jednáním neuplatnila námitku jeho neplatnosti v průběhu řízení, a takové jednání bylo neplatné pouze relativně, tak by, jak uvádí Melzer, docházelo k ukládání povinností založených na rozporu s dobrými mravy a případně i k výkonu rozhodnutí ukládajících takové povinnosti.^[9] Takový následek je dle našeho názoru neúnosný.

Jednání na základě pohrůžky fyzického nebo psychického násilí oproti tomu nevyžaduje slabost druhé strany. Osobě, vůči které bylo tímto způsobem jednáno musí být také zjevné, že jednala pod nátlakem a že by se měla bránit v případě, kdy takové jednání nebylo v její prospěch. Může se dokonce stát, že jednání učiněné pod pohrůžkou násilí může být ve skutečnosti ve prospěch této osoby. Na druhou stranu pojmovým znakem lichvy je to, že takové jednání není pro ochuzenou stranu výhodné za žádných okolností, neboť majetková hodnota k vzájemnému plnění bude v hrubém nepoměru. Nad rámec uvedeného nemusí být lichevní jednání pro ochuzenou stranu často ani vůbec rozpoznatelné. S ohledem na ochrannou povahu ustanovení § 1796 občanského zákoníku považujeme za správný názor Nejvyššího soudu, že by takové jednání mělo být stiženo vždy absolutní neplatností.

Závěrem

Ačkoliv udělal Nejvyšší soud svými výše citovanými rozhodnutími v otázce typu neplatnosti lichevních smluv jasno, je zřejmé, že tato informace nebyla stále odbornou veřejností plně reflektována. Ostatně i výše uvedená komentářová literatura byla vydána již za existence zmíněných rozsudků Nejvyššího soudu, přesto jsou závěry v ní uvedené ve zjevném rozporu. Na základě výše uvedených argumentů ovšem máme za to, že i bez existence této judikatury je pro institut lichvy vhodnější sankce v podobě absolutní neplatnosti. V této souvislosti by proto bylo žádoucí, aby absolutní neplatnost lichevního jednání přímo vyplývala z občanského zákoníku.

Mgr. Jakub Hanák,
advokát

Mgr. Jaroslav Jonáš,
advokátní koncipient

LAWYA

[LAWYA, advokátní kancelář s.r.o.](#)

Sídlo:

Tučapy 240

683 01, Tučapy

Kontaktní adresa:

Březinova 746/29

616 00, Brno

tel.: +420 543 216 310

e-mail: info@lawya.cz

[1] Janoušek, M. § 1796 [Lichva]. In: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023. [cit. 2024-1-2].

[2] Petrov, J. § 1796 [Lichva]. In: Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. [cit. 2024-1-3].

[3] např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2018, sp. zn. 21 Cdo 2980/2018.

[4] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sen. zn. 23 ICdo 56/2019.

[5] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2023, sp. zn. 23 Cdo 2885/2022-II.

[6] § 39 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

[7] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1206/2001.

[8] Pelikánová, I, a Pelikán, R. § 1796 Lichva. In: Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J., a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek V, (§ 1721-2520). Praha: Wolters Kluwer, 2021. [cit. 2024-1-9].

[9] Melzer F., Piechowiczová, L. In: Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654. Praha: Leges, 2014. [cit. 2024-1-5].

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Spoluvlastnictví a správa společné věci](#)
- [Doručování soudních písemností ze zahraničí do ČR](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 30.: Jednání za s.r.o. – zápis jednatelského oprávnění do obchodního rejstříku](#)
- [Předběžné opatření a další instituty k ochraně věřitelů při přeměnách](#)
- [Promlčení zápůjčky bez určení splatnosti v judikatuře Nejvyššího soudu](#)
- [Rozvod s mezinárodním prvkem a související otázky péče o děti a výživného](#)
- [Příkaz a příkaz na místě v přestupkovém řízení vedeném orgány inspekce práce](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)